

... ÚR... ÍR...

Mikor egy választókerület elhatározza, hogy íróval képviselteti magát a parlamentben.

Bocsánat, hogy a fenti mondatot nem fejeztem be, de olyan hazugsággal kezdődik, hogy nem is érdemes befejezni. Az ilyesmit sohasem a kerületben határozzák el, hanem mindig – Budapesten. Az íróképviselők állítólag emelik a parlament nívóját. Dísz adnak a parlamentnek.

Szerénységem úgy véli, hogy a parlamentnek nem dísztagokra, hanem munkálkodó törvényhozókra van szüksége. A parlamenti élet komolytalanságára mutat, ha öt-hat munkálkodó tag helyét dísztagokkal *lehet* betölteni. Jó, hogy Mikszáth vagy Jókai tudtak úgy törvényt hozni, mint Pozsgai. De Pozsgait mégis csak komoly intenciókkal küldték a Házba: hogy ellenzékeskedjen, pártoskodjon, padot verjen, köpködjön, míg Jókait, Mikszáthot határozottan nem azért küldték, hogy (kormány) pártoskodjon vagy tűzön, vízen keresztül védje meg Tisza Kálmánt. Csak küldték. Hogy bent üljenek a Házban, vagy precízebben: hogy kint üljenek a folyosón, és formát, színt adjanak annak a hígan ömlő, gyanús színű valaminek, amit úgy hívnak: a *folyosó humora*. Idáig valami nagy baj még nincs. A baj ott kezdődik, hogy az íróképviselők intézménye megszilárdul, és akkor is fennáll, mikor Jókai és Mikszáthok már nincsenek.

Ez azért baj, mert ilyenkor kerülnek be a parlamentbe Herczeg Ferenc és Pekár Gyula. Humorra tehetségük nincsen, és ebből azt következtetik, hogy: "de a komoly politikára van". Ez ugyan kész humor, de többé nem a folyosóé, hanem az ülésteremé, s a helyzet most szomorúan alakul: a folyosónak nincsen humora, az ülésteremnek nincsen komolysága.

*

... úr... ír... tanulta Herczeg az első elemiben, és kategorikus értelemben vette a dolgot, kötelezőnek tartja magára, mint úrra az írást. Ha nem megy, erőlteti, és fantázia-fogytán politikai cikkeket ír. Legutóbbi írása egy arckép tanulmány Károlyi Mihályról. Soha szomorúbb önvallomást! Hát így lát húsból, vérből való embereket, kikkel évszámra személyesen érintkeznie adatott – ha annyi rögzítő ereje nincsen, hogy megjeleníteni tudjon közvetlen környezetében élt embereket –, akkor mit tartunk, mit tarthatunk azoknak az alakoknak *valóságérő*ről, kiket írói fantáziájának kellett megteremtenie. (Mert itt csak azokról a benyomásokról beszélek, melyeket ez arckép mint írói munka, kelt.) Elvégre a tárlaton is megnézhetek egy portrét, a jóságát is megítélhetem, anélkül, hogy tudnám, kit ábrázol, s hogy hasonlatossága van-e az eredetijével. Így ez az arckép is – teljesen elvonatkozva a képtől, ahogy Károlyi bennem él – első pillantásra (utolsó látásra is) elárulja a kontárt. Már az ecset kezelése ügyetlen. „Károlyi Mihály nem volt demokrata, ő egy lecsúszott arisztokrata volt.” Ennek a mondatnak se íze, se bűze, se numerusa nincsen. Így már csak a nemzet ünnepelt írója ír. Herczeg a választékos.

*

Választékos író. Utolsó tromfként (minden csődöt mondván) női olvasói ezt szokták kivágni. Mit vágnak ki a Károlyi cikk után? Olvastán ez altmodisch paskvilnak, melynek minden mondata fésületlen, és minden fordulata fegyelmetlen elmére vall.

Herczeg a történeti regényt is műveli, s mi több, a történeti drámát is. Mindkettőhöz egy vátesz intuíciója, egy tudósnak mohó igazságra vágyódása és egy mesterjatszma logikája kell. És tanulmány rengeteg. És elvonatozás a napi érdekektől. És rendkívüli képessége a megjelenítésnek. És legalább közepes kalibere az írni tudásnak.

De jók is lehetnek Herczeg korrajzai.

*

Kávéházak szószátyárai örömmel fogadták Herczeg Károlyi-ját. Hogyisne. Fémjelzett írótól hallották megerősítését szivarfüstközi elképzeléseiknek Károlyiról, aki akarta a vereséget, hogy úr legyen majd a romokon. Károlyiról, a másokat és önmagát ámítóról, akinek nem volt mértéke a dolgokhoz, és kábán azt hitte, hogy az antant, ha Magyarország kényszerhelyzetére nem is, de reá, Károlyira, majd tekintettel lesz. Károlyiról, a gyáváról, aki a kommunizmusnak már falra festett árnyától is megijedt. Károlyiról, a pirománról, aki látva – hogy (legalább is az ő részére) – minden elveszett, a lángsírba dobta a hazát: hadd lobogjon el.

Szabad kérem, a bizonyítékokat, mylord!? Fölöslegesnek tartja? Kisegítem Önt. Hivatkozzék a kávéházi fecsegőkre, akik cikkét olyan nagy örömmel üdvözölték. Ők tanúságot tesznek Ön mellett. Ők már egész múlt télen, tavasszal és nyáron is pont ezeket mondták. Hivatkozzék reájuk. Hisz ők is Önre hivatkoznak.

*

A Károlyi sleppjéről is beszél Herczeg, és itt van némi igaza. Ez a slepp undorító volt. De csak azért, mert – slepp volt. Minden slepp undorító. Ha munkapárti is. Egyébként Szende Pál van olyan szimpatikus, mint Szterényi és Jászi, van olyan tudós, mint a B. H. nacionalistái.

Ceterum censeo: ráépíteni egy politikai megállapítást nem történelmi igazságokra, hanem egy sok sebből vérző, sok csapástól elidegesített nemzet közhangulatára, – a legminősítettebb demagógia.

Zord Idő, 1919. 7. szám